

EDEBİYAT VE TOPLUMSAL İŞLEVI

Melik BÜLBÜL¹
Sadık TÜRKÖĞLU²
Deniz KÜZECİ³

Öz

Edebiyat ve toplum ilişkisi, zaman üstü bir değer olarak yerini bugün de korumaktadır. Yazar, okur ve edebiyat evreni, toplumların gelişmişlik ve refah düzeyinin en belirgin göstergeleridir. Barış ortamının, günümüz evreninden bakıldığında tesis edilmesi büyük ölçüde edebiyatın zaman üstü gücüne kavuşmakla sağlanabileceği anlaşılmaktadır. Bu çalışma, edebiyatın toplumsal işlevinin, onun kurmaca dünyasının okurun düş dünyasını besleyerek, yeni üretimler yaratmasına bağlı olduğunu irdelemektedir. Kullanılan yöntem, dokümantasyon analizi ve okur odaklı alımlama süreçlerinden oluşmaktadır.

***Anahtar Kelimeler:** Yazın, Toplum, Okur, Kurgu, Düş Dünyası*

Literature and Its Social Function**Abstract**

Literature and society relationship still has its own place as a value going beyond time. The context of author reader and literature is the most prominent indicator of the prosperity of the societies. Given the modern life perspectives, it is understood that peace can be established by means of reaching literature's

---

¹ Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi mail: bulbulm@atauni.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi mail: sadik.turkoglu@atauni.edu.tr

³ Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi mail: dkuzeci@atauni.edu.tr

timeless power. This study states that the social function of the literature depends on feeding reader's fantasy and creating novel products. The method is content analysis and reader focused reception processes.

Keywords: *Literature, Society, Reader, Fiction, Fantasy*

Giriş

Geleceğe umutla bakmamızı sağlayacak aydınlara gereksinim duyduğumuz yüzyılımızda, edebiyat olgusunun layık olduğu yerde olmadığına tanık oluyoruz. Özellikle ülkemizde okur oranının iç açıcı olmadığı görülmektedir. Edebiyatın toplumsal işlevinin büyük sorumluluklar üstlendiği bilinmektedir. İnsanı çevresiyle birlikte değiştirip bilinçlendirmede en etkili öğelerden biri de edebiyatın mucizevî gücüdür. Edebiyatın yöneldiği ortam, insan ve onun doğası olduğuna göre, işlevini gerçekleştireceği ortam da burası olacaktır. İnsana yönelik bir sunudur edebiyat. Bu davete yönelmediği zaman insan, yazının verimliliği ortadan kalkabilir ve belleğini yitirebilir. Her dönemde yaratıcı ve yönlendirici gücüne tanık olduğumuz edebiyat/yazın, gücünü yenilemesi için, yitirdiği belleğe geri dönmelidir. Bu zorlu burgacı, ancak okurla buluşacağı yaratı noktasında aşabilecektir.

Bir iletişim aracı olarak da yazının bu süreci işlevsel biçimde kullandığına tanık oluyoruz. İkna etme, düşündürme, bilgilendirme, yönlendirme, yaratıcılığı uyarma, dikkat çekme bu iletişim ağının vazgeçilmez işlevleridir. Zıllıoğlu'nun belirttiği gibi: “*iletişim, insanın ve bireyin kültürel çevresi (hem doğal, hem toplumsal çevresi) ile ilişkilerine göre değişip, gelişen ve buna karşılık insanı değiştiren bir süreçtir.*” (1996, 94).

Değişim, toplumsal devinimin en başat ögesidir. Yeryüzünde değişmeyen tek olgunun her şeyin değişmekte olduğu bilinen bir gerçektir. Tarihsel gelişim süreci içerisinde, her toplum özgün kültürel birikimiyle ve kültürler arası ilişkileriyle bir etkileşim ve kabuk değiştirme evresi yaşar. Dildeki kavramsal ve anlamsal değişimlerde olduğu gibi, yaşamsal karelerde de bu değişime tanık olunabilmektedir. Gerçek şu ki, kullandığımız sözcükler yaşama biçimimizi de belirler. Dil ile varız, dil ile düşünüyoruz. İnsanlara ulaşım aracımız da yine dildir. Bilindiği gibi insanların gücünü anlamak, sözcüklerin gücünden geçer.

Edebiyat ve Toplumsal İşlevi

Edebiyat, peki edebiyat/yazın nedir? Ne olmalıdır onun işlevi? Yukarıda değindiğimiz biçimiyle yazının belleğine dönmesi, yeniden aydınlanma çağını yaşaması, gücüne kavuşması gerekiyor. Çünkü günümüz dünyasında en çok gereksinim buna duymaktayız. Edebiyat, bazen bir başkaldırıdır, bazen de bir sorgulama. İnsanların bilincinde döllen bir tanrısal itkidir. Bir iletişim yatağıdır. Bir yönlendirme, bir yaşam biçimidir. Çağdaş dünyamızın sorunsal, sendromlu ağına düşmüş insanımızın, iletişimsizlik, yalnızlık, patolojik belirtiler, isteksizlik, karamsarlık, yaşama ümitsizce bakış gibi yaşamsal bozuk belirtilerle iç içe olması tek bir nedenle olmasa bile, en önemli nedenlerden olan, sanat yoksunluğu ve bundan duyulması gereken zevkin yaşanmaması ile açıklanabilir. Sonuç olarak, güdülmeye ve sömürülmeye eğilimli insan veya toplum, bu sorunlarla başa çıkmasını beceremediği ortamlarda doğmuş olur. Böyle bir sanat ve sevgi duygusu yoksunluğu içinde insan / toplum baskıcı, egemen güçlerin tutsağı haline gelir. Bu tür güçler, *sanatı aşağılamaya, uğraşanları da bezdirmeye çalışırlar.*

Edebiyatın Toplumsal İşlevi

Söz sanatla kucaklaşınca, insanı etki alanına alan en dinamik olgu, estetik zevk doğmuş demektir. İnsanoğlunun yeryüzünde varoluşundan beri, ben merkezli bir eğiliminin olduğu açıktır. Tanrısal bir eda olan ve narsistik bir tutum diyebileceğimiz bu yönüyle insan sosyal döngü içinde, sosyal beğeni kazanımlarını yüceltmeye çalışır. Bu kazanımdan yoksun olan insan saldırganlaşır ve yaşamın sağlıklı normlarından uzaklaşır, tehlikenin kucağında bulur kendini. Toplumda saldırganlık olgusunun ortaya çıkış nedenlerinden belki de en önemlisi, sosyal yaşamda kendini gerçekleştiremeyip, bu gereksinimin aykırı bir dışavurum biçimiyle kendini gösteren ‘bana ilgi duyun’ çağrısının çarpık bir uyarısıdır. Bu noktadaki Engin Geçtan’ın uyarısı can alıcıdır:

“Sosyal beğeni isteminin ‘sosyal pazarlama’ şekline dönüştüğü ve yalnız kalmamak için ilişkisizliklerin yaşandığı kalabalıklarda kendini afyonlayan insan, doğal olarak kendine yabancılaşır ve günümüzde pek yaygın olan Pazar ekonomisinin tutsağı olur. Böyle bir yaşamda insan beğenilmek, önemsenmek, fark edilmek ya da sevilme için kendisini pazarlama

durumundadır. Bu amaçla frekansını başkalarına göre ayarlayarak kendini ortadan siler.” (1993, 133).

İşte böyle bir varoluş soyutlaması içinde saldırganlaşan bireyi (toplumu) sanat sevgisi ve zevki gibi bir iksir yeniden yaşama döndürüp, onu rehabilite edecektir.

Edebiyat, yerine göre büyüleyici bir güç; yerine göre zevk veren, eğlendiren, bunu yaparken uyandıran, silkeleyen, düşündüren itkidir. Ya yazarlık! Büyük sorumluluk üstlenmiş yaşamsal/toplumsal görev. Onlar sayesinde, belki de varlığımızı sorguluyoruz, anlamaya çalışıyoruz. Onlarla varız. Varoluş kaynağımızı bunlara borçluyuz. Oktavio Paz'ın bu bağlamda görüşü dikkat çekicidir: “... Poe, Faulkner, Eliot olmaksızın 19. ve 20. yüzyılları kavramak mümkün değildir.” (1993, 26). Akut istikrarsızlıktan, yüzyılların düzensizlik ve edilgenliğinden, demagoji ve diktatörlükten doğan sosyal spazmlardan kurtuluşun adresi edebiyat dünyası olmalıdır. Yazının gerçeği kurmaca, çetrefilli, düşündüren gerçektir. İçinde saklı olan ritim ve şiirselin yanında, gönderisi ile de barışçıl varoluşun kaynağıdır yazın. Toplumsal gizli çatlakları, onun eleştirel doğal dürtüleriyle kapatmak olasıdır. Bireysel ve sosyal küremizin karanlıkta kalan alanlarını aydınlatan en öncül güç yazındır. Tahsin Yücel'in saptayışıyla: “Ama bu gelişmelerin en önemli sonucu, sanat yaratımında çevresel koşulların temelden değişmiş olması; bugün Afrika'nın, Orta Amerika'nın ilkel denilen sanat ürünleri Avrupa'nın en ünlü sanatçılarında yeni yollar açabilmekte...,” (1983, 146). İnsana bilmediğini bildirir edebiyat; yaşamı solumasını sağlar; yaşadığını anımsatır; ona vizyon kazandırır. Yaratmayı öğretir ve tattırır. Yaratıcılığın zevkini tanıtır. Yaşamın kendisi de bu olmalı.

Çehov Rus halkının çalışmaya olan üşengeçlik ve inançsızlığının kestirisini yaparken, bu tutumun yaşama sevincini yok edici, duygusuzluk, can sıkıcılık, soğukluk yarattığının altını çizer ve sorumlu bir sanat yaratıcısı duruş biçimiyle bu edilgin halkı daha etken ve çalışkan olmaya teşvik ederek görevini tamamlar. 16. yüzyıl hareketlerinin bireysel hak ve özgürlük kavramlarını çağın insanına tanıttırması, Lessing'in hoşgörü istemi, Goethe'nin evrensel yazın anlayışı, Novalis'in mistik dünyasının romantik uzamı, Kafka'nın belirsizlik kokan zengin, boğuk dünyası, Bernhard'ın akıl karıştıran patolojik yaşamının yansımaları ve diğer pek çokları olmamış olsaydı, günümüz insanının barış

adına, yaşama zevki ve paylaşım duygusu adına bulunduğu konumuna eleştirel bakamayacak ve içinde bulunduğu yaşamı belki de pek iç açıcı olamayacaktır. Onlar aynı zamanda, güzel yaşamı öğütleyen, demokratik kültür anlayışını ve hoşgörü duygusunu aşlamakla evrensel zevklerin öncülüğünü ve taşıyıcılığını yapmışlardır.

Yazar Kurgu ve gerçeklik

Kurmaca gerçeklikleriyle, gerçek gerçeklik olgusuna mihenk taşı olmuşlardır. Hesse'nin kendisine akıl danışılan kimse tanımının verilmesi bu sosyal fayda ilkesinin ve okurla buluşabilmesinin bir göstergesidir. (Aytaç; 1995, 214). Yaradansal olgulara, geleneksel yaşam normlarına, yenilik, üretkenlik ve yaratıcılık adına harcanan çabalarda düşün adamlarına yüklenen yaşamsal-sosyal görevin işlevi göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Şairin (Sanatçının) yüklediği yaratsal değer normları ile sözcelerde yaşatmayı amaçladığı gizil ve yönlendirici iletişim ögesi sayesinde bir bakıma cana can katma zevkini ince bir sanat anlayışıyla kendisinde yakalamak kaçınılmazdır.

Sanatsal örüntüsü ve yaratsal becerisi iyi düzeyde olan insan, davranışlarını doğal olarak, içsel duygularını ise, akıl melekesinin denetiminde düzenler. Bu beceriyi de yazının işlevsel gücünden edinebiliriz. Söz konusu yazın/edebiyat okuru olunca, durum bir kat daha önem arz etmektedir. Nitelikli okurun, yazarın elinden çıkmış sanatsal yaratıyı kendi donanımıyla yeniden güncelleyip kurması gibi bir işlevinin olduğu unutulmamalıdır (Bülbül, 2005, 65). Çağdaş yazınımızda mizahın evrensel düzeyde temsilcisi olan A. Nesin, gülmece-yergi dolu tutumuyla kendini önemle hissettirir; gülmece olgusuyla (mizah-hiciv) bir toplumsal çarpıklığa eleştirel tavır içinde ince bir baskı/dikkat uyandırma amacı ile bir sorunun en hassas sinir uçlarına dokunmayı ustalıklı işler. Yazar, yazınsal iletişiyle okura özgür eleştiri becerisi kazandırmayı amaçlar. Okuru / toplumu belli çarpıklıklarla ve çirkinlikler aracılığı ile en ince çizgilerde uyarmayı görev bilir. Tüm eserlerinde böyle bir iletisel uyarıyı tanımlamak olasıdır. Aytaç'ın, Aziz Nesin'in Yeni Öyküleri Üzerine (1991, 175) adlı çalışmasında, yazınsal iletilerin toplumsal uyarıcı rolüne yönelik en keskin dinamiklerine tanık olmaktadır. Gerçekten de yazar hemen hemen tüm eserlerinde ana ileti olarak toplum yaşamının bir takım aksaklıklarını güldürü

çemberinde okura sunmaktadır. Güldürürken okurun kendini bulmasını, düşünmesini sağlayıp ona eleştiri kültürü kazandırmaktadır.

Yazın uğraşısını meslek edinmiş kişi kuru, sıradan bilgilerle uğraşmaz. Duyulardan, düşlerden uzak yaşamsal öğeler yanında, kurmaca unsurlardan da önemli ölçüde yararlanır yazın iklimi. Olası olanı ve olması gerekeni kurmaca olaylarla tanıtır, sezdirir yazar. Doğal olarak burada yazarın toplumsal bir görevinden söz etmek de akla gelebilir. Görev anlayışı ile birlikte yazarın sorumluluğu da önemini ortaya koyar. Ne de olsa yazar olarak kendisinin bir bağımlılığı/sosyal sorumluluğu söz konusu olabilmektedir. Bunun öteden beri kafaları kurcalayan bir olgu olduğu bilinmektedir. Bizi birinci planda ilgilendiren ana konu ise, yazın olgusunun toplumsal etkinliği ile topluma yön verme işlevlerinin etkisini ortaya koymaktır. Ne de olsa yazın çevresi ile birlikte insanı, toplumu ve yaşamı ele alır, işler. Valery için de şiir, soyut bir dünyadır, ama Nermi Uygur'un ifadesiyle, "*Somut yaşamımızı yoğuran güçlerin kımıldandığı bir dünyadır bu.*" (1985, 145). Toplumsal düzen yaratma ereğiyle çeşitli eylemlerde bulunan ince ruhlu kişiler, gerçekte yazarların uygulandığı, bağlayıp coşkuda üst düzeye çıkardıkları kişilerdir. Çağdaş yazarlarla veya öncekilerle işbirliği yapmadan yaratılarını ortaya koyamazlar bu gibileri. Açıkça bilirler ki, soludukları havaya varıncaya kadar, yaşama ait her öge yazarın dünyasında yeniden hayat bularak kalımlılığını sürdürmektedir. Geleneklerin geleceğe yönelik verilerinden yararlanarak, ama onun sınırlı buyruklarında direnmeden, gelişen yaşamsal gereksinmelere sırt dönmeden bu kalımlılığa ulaşmak mümkündür. Geçmiş ve Şimdi'nin açmazından ancak, yazının yaratıcı serüveni izlenerek çıkılabilir. Başka geçit de yok zaten. Bu da onun sanatsal işlevinin bir gereğidir. Tekdüze insanların, tekdüze dünyalarında yatan, yalın ve üretkenlikten uzak yaşama biçimlerinin sosyal kilitlenmelere neden olacağı açıktır. Ancak yazın dünyasının çok boyutlu, kristalize olmuş anlamlarıyla örülü boyutuna taşınarak bu tekdüzelikten kurtulmak mümkün olabilir. Çünkü yazın/edebiyat ürünlerinde asıl gerçek veya asıl anlam sadece yazarın amaçladığı değil, bir anlamda da okurun kendisinin kendi anlama parametreleriyle yarattığı anlam/lardır. Artık tek anlamdan değil, çok boyutlu anlam katmanlarından söz edilmelidir. Yorumlamalar da, zaten bu anlam

boyutluluğu içindeki, değişik yaklaşımların ortak anlama dönük çok yanlı üretimleridir.

Yazar, okurun ortam yaratıcısıdır. Sartre'ın tanımlamasıyla, “*Evrensel insan, evrensel değerlerden başka bir şey düşünemez.*”(1982,74) Evrensel değerlerin parametrelerini ise hümaniter ölçütler, hoşgörü, paylaşımcılık, özgün ve yabancı değerleri kendi gerçekleri içinde değerlendirme, barışçıl, yaşamdan yana olumlu tavır alma.... vb. oluşturmaktadır. Yabancılaşma ve iletişimsizlik sendromundan da bu sayede kurtulmak olanaklıdır. Wolfgang Iser'in vurguladığı gibi, yazarın yarattığı düşün ortamında okur, işlevsel iletişimi sayesinde kendine yeni dünyalar, yeni bakışlar ve yeni açılımlar oluşturur. (1988, 253) Gerçekte bu yazar ile okur arasında karşılıklı bir diyalog çağrısıdır. Bu çağrıda her iki tarafın da istemleri, heyecanları, sezileri ve beklentileri yuvalanmıştır. Bu ortama girmek, özgürlüğün gizemli dünyasına girmeye benzer. Peki, yazarın-yazının görevi yalnızca, bilgilendirmek, öğretmek, zevk vermek, hayata dönük estetik zevki aşlamak, paylaşım duygusu kazandırmak ve daha pek çok işlevle sınırlı mıdır? Doğal olarak bunlarla sınırlı değil. Yazar susmayı değil de, ateş etmeyi amaçlamışsa, bir nokta seçmesi kaçınılmazdır. Yazar bu noktaya/okura dönük olarak tüm sorumluluklarını yüklenir.

Böylece insanları, toplumun diğer alanlarına açık bir şekilde taşır. Herkesin her şeyden haberdar olması gibi, ince bir duyarlılık gerilimi yaşar yazar. Yoksa bu gerilim kendisini suçlu hissetmesine kadar götürür işi. Yazar dilsizleşemez, sessizlik yoktur onun doğasında. O her anı sever. Her an'la yaşar ve yaşatır. Sanatsal yaratışın öğelerini kendi özgün dünyasının burgacından geçirerek okura bir bağıtılama yumağı biçiminde sunar. Bu arada okuma eylemi olgusuna değinmeden edemeyeceğim. Kitap / eser veya ürün, tanımını okurla birlikte okuma sürecinde bulur. Yazar ve okurun buluşan gayretiyle ortaya çıkan düşsel bir olgudur bu. Bu süreçte, yeni olgular da doğar, okur beyin kıvrımlarından kıvılcımlarla serpişen yeni yaşam alanları üretir, bununla canlanır ve yaşama bakışı değişir. Edindiklerini yeniden kurar ve böylece bir yapıtlar arası bildirişimin ortak zevkini tadar.

Bu bağlamda yazarlar, duyarlı gözlemcilik yeteneği ile sosyal yaralara, bireysel kayboluşlara, ortak sorunlara sezgi gücüyle yönelen beyinler olarak uyarıcı, yol gösterici rol üstlenirler. Bilgi yanında zevk ve incelik tüccarıdır aynı zamanda. Karşılıksız verilen tek değişim ögesi yine bilgi ve zevktir. Ama

doğaldır ki, bir kitap Escarpit'in de dediği gibi: “Zevk almaktan ya da kültürel bir yarardan başka bir amaçla da okunabilir.” (1992, 25). Zaten Nazlı Eray da “mutlu olmak ve insanları mutlu etmek için yazıyorum” demiyor muydu. (Moran; 1998, 74)

Yazar ve Toplum

Yazar, toplumsal siparişler üzerine yaşar bir bakıma. Çünkü yalnız yaşayan yazar olamaz. O toplum için vardır. Sanatıyla gerçeği, bir iletişim ögesi olan dil ve onun kullanım olanaklarıyla okura ulaştırır. Ereği özgün bir iletiyi okura sunmaktır. O mesajıyla yaşar, onunla yaşatır. Onunla yeniler, yaşamın gizlerini onunla yakalar ve daha üst boyutlara bu yaratıyla ulaşır. Yalanın yüz bulamadığı tek adres sanat dünyasıdır. Kurmaca örüntüsüne karşın gerçek sunulur onda. Fethi Naci de “sanatta yalan söylenemez” derken bunun altını çizmektedir. Ancak gözden kaçırılmaması gereken bir noktayı belirtmekte yarar var. O da her çağın kendi gerçeğinin oluşudur. Yazının işlevsel yönü, yaratıcılığı da zaten burada yatmaktadır. O süreçler zincirinde, pratik gereksinimlere paralel olarak yeniden şekillenir ve yeniden yaratır. Çünkü bu dönemin okuru/alımlayanı onu kendi potasında yeniden yorumlar, işler ve kurar. Thomas Eliot da özgün edebiyat teorisini temellendirirken ‘düşünüyorum öyleyse varım’, ilkesine ‘düşünüyorum öyleyse hissedebilirim’;i katarak: “Hümanizm ve romantizm, edebiyatı değerlerin yaratıldığı bir ortam yapmış, sanatçı da peygamberler mertebesine yükseltilmiştir.” der. (1983, 6). Bu yaratı bağlamında bireyin ve toplumun, durum değiştirme lokomotifini yazın kaynaklıdır. Yazın/edebiyat sanatı tüm toplumların bireylerinin damarlarında hayat veren kan gibi dolaşabilseydi, iddia edilebilirdi ki, insanoğlu savaş ve saldırganlık olgusuna çok yabancı kalabilirdi. Özbenlik ile başkalarının ben’ini keşfetmek yazının büyüyle gerçekleşir. İnsan, artık dünya üzerinde yalnız değildir. Evrenin, kendi gerçekliğini yeniden belirleyebilmesi sağlanmalıdır; bunu yapacak itici tek güç yazının büyüdür. Yazın, başka değerlerin evrensel gözlemlerle aranışı ve öteki olan olguya özlemle ulaşmadır. Yazında her düşünce bir adres bulur kendine; yeni yuvalanmalar da yeni yaratılara bir adres belirler. Bu döngü, yazın ve yaşamın iyiye giden serüvenidir. Yazın, iyi ki varsın; seninle soluyoruz. İnsanın kendi varoluş anlamını kavradığı dünya da bu sunulan dünyadır. Yazar ne güzel ifadelendirmiş, “öteki hayatı orada değil, burada

arıyorum.” (Paz. 1993; 57). Yılmaz Özbek’in konuyla ilgili olarak şu ifadeleri dikkat çekicidir:

Sanatla yaratıcı olarak uğraşanlar ve sanatseverler, sanatı anlamlı bir varoluşa büyük katkısı olduğu için yaygınlaştırmak ve hatta yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası haline getirmek çabasında olmalıdırlar. Çünkü onu toplumların eğitiminde işlevler üstlenen en önemli dayanak ve araç haline getirmek, dünyada olup biten çirkinliklere set çekmek, güvenli ve huzurlu bir dünyaya ulaşmak yolunda atılmış en önemli adım olacaktır. (1996: 7).

İçinde yaşadığımız çağın tüm olumsuzluklarına rağmen, tüm çirkefliklerine ve boğucu sınırlamalarına rağmen barış, dostluk ve güzellik adına bir takım yaşamsal öğelerden hala söz edilebiliyorsa, bu düzen yaratmada yazın sanatından başka hiçbir gücün yapamayacağı bir atılımdır. Nesnelerin sesine sanatla kulak verip, onları altüst etmede ve özünü özümsemede tek güç yine sanattır; soyut düşünme becerisidir. Bizi saran evrenle, deneyimlerden kaynaklanan duyguları, heyecanları çıkış noktası yapan güzel söz, yine bu etkinin evrene yönelik döngüsüdür. Yaşamı, insanı işleyen, biçimlendiren yazar da bir mühendis titizliğiyle işlevini sürdürmektedir (Enzensberger, 1962). Valery de böyle tanımlıyor şairi zaten. Yazının varlığı belki işlevi gereği bir şeyi kanıtlamak zorunda değildir. Ama gönderisi bir bakıma insan ve yaşamına ait bir kanıtlar yığını değil midir? Barışın göstergesi, hoşgörünün, güzelin, estetik ve zevkin öğütleyicisi yazın, bir sevda türküsü gibidir. Bu türkünün nağmelerinde saldırı ve yıkım yer alamaz. Bilinçsiz yaratıcılıktan, ancak yazın sanatı ile kurtulup, yaratıcı bilince geçilebilir. İnsanların bilincinde döllemeyi bekleyen yeni ve eğitici yaşam modelleri ve anlayışlarını da bu güçle işleyebiliriz. Yaşamın yeni koordinatları yazınla belirlenecektir. Soyut düşünsel beceriler, duygusal güçler, yazın sanatıyla ortaya çıkar: Muhatabı tarafından tekrar tekrar yaratılmaya elverişli yazın yapıtlarından başka yapıt yok gibidir, yeryüzünde. Gerçeği doğrudan yansıtma yerine, bir amaca uygun olarak bir tanrı edasıyla, sayarak onu işler ve üretir sanatçı. Değişimin coşkulu akıntısı yazın sayesinde insanı çevresiyle birlikte önüne katıp, değişik iklimlere sürükler. Yazının sunduğu içerikle toplumsal değişimler yeni ivmeler kazanırlar. Değişimin büyümesi yazının büyümesi dünyasında şifrelenmiştir. Uluslararası arenada iletişimin

en güçlü ögesi yazınsal yaratılar ve ürünlerdir. Feridun Andaç'ın umut dolu şu sözleriyle yazının gücüne yeniden inancımızı tazeliyoruz: “*Edebiyatın toplumun kültürel mozaiğindeki bağlayıcı / sürükleyici / ivdirici işlevi günbegün öne çıkıyor diyebiliriz*” (2000, 37). O halde yenedünyamızın barış susuzluğunu giderecek en güçlü öge yazın/edebiyat olacaktır diyebiliriz.

Sonuç

- Toplumsal yenilenmenin, devinimin ve değişimin en etkin ögesi yazınsal iletişimin işlevsel gücüdür.

- Çağdaş dünyamızın sorunlar yumağını oluşturan en büyük şiddet, saldırganlık, öfke, kin gibi sosyal kilitlenmeleri, sanat zevki aşılıyarak aşmak olanaklıdır. Bu aynı zamanda soyut düşünebilmeye ve eleştirel bakış açısı kazandırmaya ortam hazırlayacaktır.

- Sosyal beğeniye dönük içsel dinamiklerimizi yazının işlevsel gücüyle düzenler ve denetleyebiliriz. Toplum yararlı insan olmak, bu yaratısal süreçten geçer.

- Toplumsal gizli çatlakları ‘cogito’ ve eleştiri ruhuyla yenmek yaşamımızın olmazsa olmazları arasında yer almalıdır. Bu çatlaklar yazının kazandırdığı eleştiri dürtüsüyle kapanabilir.

- Bireysel kimlik ve yaşamsal beceri, yazın sanatının zengin dünyalarına inilerek edinilebilir.

- Tekdüze düşünce ve yaşam biçiminden yazının güçlü kurmaca gerçekliği sayesinde kurtulabiliriz.

Kaynaklar

- Andaç, Feridun. (2000). *Edebiyatımızın Yol Haritası*, Can Yayınları, İstanbul.
- Aytaç, Gürsel, (1991). *Edebiyat Yazıları II*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Aytaç, G. (1995). *Edebiyat Yazıları III*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Bülbül, Melik; (2005). *İmgesel İletişim*, Çizgi Yay, Konya.
- Eliot, Thomas S. (1983). (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, , Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara.
- Enzensberger, Hans M. (1962); (Çev. Ersel Kayaoğlu), *Bir Şiir Nasıl Oluşuyor*, Yay. Hazırlayan: Hüseyin Salihoğlu; 1995: 20. yüzyıl Edebiyat Sanatı. İmge Kitabevi s. 18, Ankara.

- Escarpit, Robert, (1992). (Çev. Hüseyin Portakal), *Edebiyat Sosyolojisi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Geçtan, Engin, (1993). *Varoluş ve Psikiyatri*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Moran, Berna, (1998). *Türk Romanlarına Eleştirel Bir Bakış*, 3, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özbek, Yılmaz, (1996); *Okumak, Anlamak, Yorumlamak*, Gündoğan Yayınları. Ankara,
- Özbek, (1999); *Toplumsal Uzlaşmada Sanatın İşlevi*, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Sayı 96.
- Paz, Octavia, (1993). (Çev. Turhan Ilgaz), *Modern İnsan ve Edebiyat*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Sartre, J. P: (1982). (Çev. Bertan Onaran), *Edebiyat Nedir?*, Payel Yayınevi, İstanbul,
- Uygur, Nermi, (1985). *İnsan Açısından Edebiyat*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Warning, Rainer, (Hrsg). (1988), *Rezeptionsästhetik*, Uni Taschenbücher, Wilhelm Fink Verlag München.
- Zillioğlu, Merih, (1993). *İletişim Nedir? Cem Yayınevi, İstanbul.*